

לְעֵינֵינוּ הַלְכָה

הערות מעשיות בהל' בשורות טובות והל' הנוגעות לחלב

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה **גליון 338**

ברכה לאחר זמן

ברכות אלו אף שלא בירכן מיד (תוך כדי דיבור) כששמע, בכל זאת יברכן אחר כך, דעדין הטובה נמשכת (מ"ב רכג ס"ק ג). והגר"ח קניבסקי שליט"א יעץ לאחד ששכח לברך כששמע על לידת בנו, שיכוין ב"הטוב והמטיב" שבברכת המזון גם על לידת בנו (תורת היולדת שם) וכ"כ בשו"ת אור לציון (פ"י סעי' מז).

הל' חלב (פ' וירא – ויקח חמאה וחלב)
כשרות החלב

מחלבות שהבעלים אינם שומרי תורה ומצוות
הקדמה: אמנם נתבאר להלן קולות מסוימות בגזירת חלב עכו"ם, חשוב לציון שחוץ מעצם חשש חלב עכו"ם, במפעלים ישנם מוצרים רבים המיוצרים במכשירים משותפים עם חלב שיש בהם שאלות כשרות חמורות, וכל שכן שאר מוצרי חלב שיש בהם עוד רכיבים רבים, לכן חשוב להקפיד לקנות רק מהכשרים מהודרים. ולא באנו אלא לברר את עיקר ההלכה.

האם חלב מומר¹ כחלב עכו"ם

ע' בס' ישא יוסף (שם עמ' לד) שהביא מס' שבילי דוד (יו"ד סי' קטו) שהחשוד לעבור עבירות (שאינו מומר) אינו בכלל גזירת חז"ל דחלב נכרי. וכתב דחלב מומר (ובכלל זה רק אם ידענו שמחלל שבת בפרהסיא) הרי הוא בכלל הך גזירה דחלב נכרי. וע' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מז) דכתב דיש להקל בחלב מומר במקום שאין חשש שמעורב בו חלב טמאה, דבעכו"ם גזרו כמה גזירות ע"מ להרחיק מאכליהם, אבל מומר אינו בכלל הגזירה, ולפיכך במקום שאין מצויה בעדרו בהמה טמאה, והדבר ידוע שיש לו מספיק חלב טהור, אין להחמיר בחלבו.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כה) דגם נוטה לדעת האג"מ ואף הוא מיקל בזה לכתחילה בחמאה וגבינה בעת הצורך. ומשמע מדבריו דצירוף לקולא דבזמנינו מחללי שבת אין להחשיבם כגוי לענין חלב נכרי.

וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף ח"ב עמ' לה, וכן הביא בקובץ תשובות ח"ג סי' קטו) דגזירת חלב עכו"ם אינה כוללת את המומר, ככה"ג שאין חשש שמא חלב טמא מעורב בו ואז חלבו מותר. וכן הביא בס' מעשה איש (ח"ב סי' ריב) בשם החזון איש.

פועלים נכרים במחלבה של ישראל מומר

הקדמה: המציאות בזמננו שבמשקים אשר בעליהם אינם שומרים תורה ומצוות, החליבה מתבצעת בהרבה מקרים ע"י פועלים נכרים. ויש לדון על חלב שנחלב שם האם מותר, או דהוה כחלב עכו"ם ואסור (ע' יו"ד סי' קטו סעי' א).

וע' ברמ"א (יו"ד סי' קטו סעי' א) וז"ל שפחות שחולבות הבהמות בבית ישראל או בדיר שלהם, כל מקום שאין בית עכו"ם מפסיק ואין לחוש לדבר טמא, מותר אפילו לכתחילה להניח אותן לחלוב אע"פ שאין שם ישראל כלל, דמאחר שהוא בבית ישראל או בשכונתו אין לחוש לדבר טמא עכו"ל.

מבואר דכל שהנכרי חולב בבית ישראל אין איסור חלב עכו"ם בחליבתו. אמנם כל טעמא דהא מילתא הוא משום דהנכרי מירתת מן הישראל עלול לבוא פתאום, וממילא ליכא למיחש שיערב בו חלב טמאה, ולפי זה כשהבעלים נחשב כמומר יש לדון שהחלב אסור, דבכה"ג אין הנכרי מירתת מן הישראל, דהוא יודע שלא איכפת ליה שיערב לו חלב טמאה. וע' בס' ישא יוסף (ח"ב סי' יג) מה שדן בזה שיתכן שכיום נחשב למירתת, הואיל וכהיום במפעלי תוצרת החלב

הל' בשורות טובות של לידת בנים ובנות

(מענין הפרשה – יצת חיה ולשרה בן... וד' פקד את שרה וכו', ילדה מלכה גם היא בנים..)

שמע בשורות טובות

כתב השו"ע (סי' רכב סעי' א) על שמועות שהן טובות לו לבדו מברך 'שהחיינו', ואם הן טובות לו ולאחרים מברך 'הטוב והמטיב'. וע' מ"ב (שם ס"ק א בשם הפמ"ג) שכמדומה שהיום ממעטין בברכות אלו עכ"ד. [ונראה שעכ"פ ישבח להקבי"ה ויאמר 'ברוך הטוב והמטיב' בלי שם ומלכות].

לידת זכר

ילדה אשתו בן זכר: מברך "ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם הטוב והמטיב", וגם היולדת צריכה לברך (שו"ע סי' רכג סעי' א). ותזהר שבשעת הברכה יהיו ידיה וגופה והמקום נקיים. והבעל יכול לברך ולהוציא את אשתו ידי חובתה (ע' תורת היולדת פל"ט) וטוב שהאיש יוציא את אשתו (וזאת הברכה עמ' 169) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שזו שמחה משותפת.

שמע שנולד לו בן: גם אם עדיין לא ראה את בנו הנולד לו, אלא שמע על כך כשהיה בעיר אחרת, מברך הטוב והמטיב (מ"ב שם ס"ק ב).

בני ספרד: אינם נוהגים לברך ברכת הטוב והמטיב בלידת בן, ומכוונים לפטור את שמחה הלידה שמברכים בשעת המילה (ע' כף החיים סי' רכג ס"ק ו סי' וזאת הברכה עמ' 169).

ברכת שהחיינו על לידת בת

דעת המשנה ברורה: כתב המשנה ברורה (סי' רכג ס"ק ב ד"ה זכר) מדסתמו הפוסקים, משמע דאפילו היו לו כמה זכרים, ותאב שיוולד לו בת כדי שיקיים מצות פריה ורביה, אפילו הכי אם נולד לו בת אין מברך על זה. ומכל מקום נראה לי פשוט דבפעם ראשון כשרואה אותה מברך ברכת 'שהחיינו', דמי גרע ממי שרואה את חבירו לאחר שלשים יום ושמח בחיאתו דמברך שהחיינו.

ויש שלמדו מכאן שדעת המ"ב שעל כל לידת הבת מברך שהחיינו בשעת ראיית התינוקת וכן מנהג העולם. ויש שדייקו מדברי המ"ב הנ"ל שרק אם תאב שיוולד לו בת מברך שהחיינו. וע"ע במ"ב (סי' רכה ס"ק ה) ושער הציון (שם ס"ק ה וע"ש היטב ודוק).

ודעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ ח"ה סי' מג אות ה) בדעת המ"ב שעל לידת בת יברך שהחיינו וכן הורה לעשות. וכן ע' בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י"ד סי' כב). וכן ע' ארחות רבנו (ח"א עמ' צ"ב אות ק"ח).

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל: ע' בס' ישא יוסף (להגר"י אפרתי שליט"א ח"ז סי' מז) בתשובה להגר"ר שלמה קארפ שליט"א שהורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין לברך שהחיינו על לידת הבת. והעיד הרמ"ד לוינ שליט"א שבאופן שיש שמחה גדולה בלידתה (כגון בלידת בת ראשונה) התייר לברך.

[ובאופן שהיולדת שמח מאד בלידת הבת, והבעל חושש שאינו שמח כדבעי, יכול היולדת להוציא את הבעל בברכת שהחיינו (אם המקום נקי ויש גוף נקי)].

וע' בהלכות שלמה (פכ"ג סעי' י) ובהסכמה לספר אוצר הברית שכתב הגר"ש איערבך זצ"ל נראה שאין לברך שהחיינו על לידת בת וכן ע' בשו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן ס.

^א וע' רמ"א יש שכתבו להקל בברכה זו שאינה חובה אלא רשות, וע' מ"ב (שם ס"ק ז) דאינו נכון, וע' בבה"ל (שם) דהרבה פוסקים סבירא להו דהוא חובה.

^ב והעיד שאביו הגרמ"מ קארפ שליט"א אמר שיברך על ראיית נינתו הראשונה אם יהיה פרי חדש לפטור בברכת שהחיינו.

^ג והטעם השיב להגר"י שוב שליט"א "מה רצית – שיוולד בן...".

^ד יש לציון שהגם שהברת תנובה שייכת לגויים, זה רק חלב בעלות המחלבה של חלב (גבינה, חמאה וכו'), אבל הרפתות שייכים ליהודים.

מקפידים מאד על טיב החלב, ומשלמים עבורו לפי הטיב, ויתירה מזו, אף נוטלים דגימת חלב מכל חליבה לבדיקה מעבדתית לברר את טיבו, משום כך בעלי המשקים מקפידים עד מאד שלא יתערב בחלב שלהם מאומה מחלב של משק אחר.

וכתב **בישא יוסף** (שם) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דאף שיש מקום לדון בסברא זו, מ"מ לא סגי בהכי ואין להקל ללא שיהא משגיח יוצא ונכנס מידי פעם בזמן החליבה. ובכה"ג אף שלא יהיה נוכח בכל חליבה, ניתן להשתמש בתוצרת זו אף לצורך "כשרות מהדרי" עכ"ד.

[ועי' בארחות רבינו (ח"ג עמ' פ) שהתיר בעל הקה"י זצ"ל לחולה שהיה מאושפז בבית חולים לאכול מתוצרת החלב של משקים שבעליהם לא שמרו תורה ומצוות, והחלב שלהם נחלב ע"י פועלים נכרים]. עי' קובץ תשובות ח"ג סי' קטו.

ודעת הגר"ש וואזנר זצ"ל (סי' ישא יוסף ח"ב סי' יד, ובשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קסה) כתב שאפשר להקל בזה מן הדין, (מחמת הטעמים הנ"ל שיתכן שכשהחליבה נעשית בפני ישראל מומר אין זה נכלל בגזירת חלב עכו"ם, ובמקום שאין מצויות בהמות טמאות, והמפעל מקפיד מאד על תערובת חלב טמא, ויש במחלבות חלב ישראל פ"י ששים מהחלב שחלבו הנכרים), מותר הדבר מדינא, אך מ"מ יש להדר לכתחילה שישגיח ישראל שומר תורה ומצוות על החליבה.

שימוש במצלמות בפיקוח על חלב

נחלקו הפוסקים האם במקום משגיחי הכשרות בפועל בתוך הרפת, אפשר להציב מצלמות בכל פינה של הרפת, והתמונות מגיעות למקום שהמשגיח יושב ומסתכל עליהם לראות את כל שלבי החליבה, ויחשב כאילו הישראל היה שם בשעת החליבה.

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל כתב הגר"י אפרתי שליט"א בסי' ישא יוסף (ח"ב עמ' לח) כמה פעמים דנו לפניו אם אפשר להקל ולהחשיב חלב ישראל בהסתמך על מצלמת וידאו (יש לציין שבארץ ישראל יש צירופים הנ"ל של חלב מומר ואין ברפת חלב טמא וכדו'), והיו מקומות שבהם נחלקו בזה רבני המקום והיו רבנים שחששו שיש בזה משום פירצה, ובמקרים אלו לא הסכים הגר"ש אלישיב זצ"ל להתערב, ואמר לנהוג כדעת רבני המקום. אמנם היו מקרים שבהם דן (כשהיה צורך בדבר) – כשהיתה הסכמה בין הרבנים באותו מקום כי יש בזה תועלת – כן להחשיב את החלב כחלב ישראל. רק היה מעורר את השואל שיש לבדוק שאין באפשרותם של חלבים לזייף את הדבר, ופסק שמכיון שהישראל יכול לראות את כל החליבה בסרט הוידאו – שחיוב שנחשב כשיראל רואהו. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנה) שאין לסמוך עליהם כלל לגבי חלב עכו"ם. וכן עי' במשמרת הבית על ה' חלב עכו"ם עמ' קסח.

לסמוך על היתר 'יוצא ונכנס'

יש מן ההכשרים שסומכים על היתר של יוצא ונכנס כארבע פעמים בחודש, בצירוף מה שקבוע שם מצלמות, ובצירוף כל הדברים הנ"ל אין איסור חלב מומר ויש מירתת, עי' דברי השבט הלוי (קובץ אור ישראל עמ' לד) הנ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל. ויש הכשרים שמקפידים שהמשגיח נמצא בפועל בכל חליבה בתחילתו ובסופו וגם יוצא ונכנס באמצע.

ובחוץ לארץ רוב וועדי הכשרות המהודרות אינם סומכים על יוצא ונכנס לגבי השגחת החלב, ולכן יש להם משגיח תמידי שם מהתחלת החליבה עד סופה [או עכ"פ רוב החליבה מדי יום ביומו]. והוא הידור נוסף בכדי שיוכל המשגיח לחתום ולסגור המשאיות המוביאות את החלב ממקום למקום (עי' ספר חלב ישראל כהלכתו עמ' קמז). יש לציין שבחז"ל חסר הצירופים להקל שיש בא"י (חלב מומר, אין חלב טמא באזור, בהרבה מקרים יש מירתת חלב מאד).

היתר של האגרות משה בחלב סתם

עי' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' מז – מט) שבמקום שלפי חוקי המדינה אסור לערב חלב טמא בטהור, והדבר מפוקח בקביעות ע"י הרשויות, יש מקום להתיר בשעת הצורך אף כשלא ראה ישראל החליבה לא יערבו חלב טמא ממפקחי המדינה. וכן מצדד החזון איש (סי' מא ס"ק ד) לגבי אבקת חלב.

אבל במקום שניתן להשיג חלב ישראל, כתב באגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ה) וע"ע ח"ג סי' טז) שאין להקל בזה וכתב עוד (ח"ה סי' שם)

^ה לסיכום לכאורה יש מספר צירופים להקל בלי השגחה תמידית על חלב: (1) חלב מומר - הגר"ש אלישיב זצ"ל ועוד התירו מדינא. (2) גם בעובדים נכרים יש להם קצת מירתת שבעל הבית מקפיד מאד. (3) מצלמות. (4) יוצא ונכנס. (5) היתר של ר' משה זצ"ל על חלב עכו"ם ראה הלה.

שלב על נפש או בן תורה ראוי להחמיר בכל ענין. פיקוח ממשלתי על קווינה: ויש שפקפקו מאד על הפיקוח ממשלתי בזמננו וכמו שראינו לאחרונה ב'פיקוח' על כללי הקורונה (לבטישת מסכות וכיו') שהרבה פעמים כשהיתה רפיון בעקיפה של הממשלה, כבר לא היה מירתת.

(עי' דברי הגר"י וועסטהיים זצ"ל הו"ד סי' חלב ישראל כהלכתו (עמ' תסו) שלמעשה אין פיקוח ממשלתי בזה באנגליה, ואין לסמוך עליו. ע"ע מה שכתב בזה הגר"י אברהם שליט"א שם). וכן פשט המנהג להחמיר בזה.

דברי מרן החזון איש בשימוש חשמל בשבת ברפתות חלב (לרגל היארכייט ט"ו מרחשון)

כתב החזון איש (או"ח סי' לח ס"ק ד) "נראה דמותר להלביש הצנור על דדי הפרה שסוף תנועת החשמל לבוא ע"י פתיחת השעון וכיו' שאין זו אלא גרמא מהגרמות המותרות וכיו' וכל זה כשזרם החשמל הוכן מערב שבת וכיו' אבל אם נעשה בתחנת חשמל בשבת ע"י ישראל שאינו משמר שבתו, אסור ליהנות ממנו, ואף אם הוא באופן שיש היתר בשימשו מן הדין, אסור להשתמש בו מפני שיש בשימשו איסור חילול ד' שאינו חס לכבוד שמים כיון שהוא שימוש ציבורי והעובד בשבת הוא עושה במרד ר"ל, והנהנה ממעשיו מעיד ח"ו שאין לבו כואב על חילול שבת, ויהא רעוא שישובו בתשובה שלמה במהרה עכ"ל.

חלב – להקפיד על 'גילוי'

משקים מגולים בזמננו: דעת השו"ע (יו"ד סי' קטז סע' א) כדעת

התוס' שעכשיו שאין הנחשים מצויים בינינו מותר. וכן דעת הרמ"א (סי' ס סע' ג) שבזמננו אין לחוש למשקים מגולים וכן עי' לבוש שאפילו לכתחילה מותר להניחם מגולים. וכן עי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' סג אות ב) חוט שני (טבילת כלים עמ' עה), וכן עי' במשנה ברורה (סי' קס ס"ק כג), (סי' ערב ס"ק ג) שהמנהג הפשוט להקל. ובקובץ תשובות (ח"ג סי' מה ד"ה אך כל) כתב שלכתחילה יש להקפיד.

עי' טור (סי' קטז) ע"פ גמ' חולין דף מט: דין גילוי נוהג במים, יין שאינו מבושל, חלב, דבש.

דעת הגר"א (הו"ד בפאת השולחן סי' ב ס"ק לב) עי' מעשה רב אות צה, והחזון איש שיש להקפיד על גילוי בזמננו דגם אם נתבטל הטעם (שאינן סכנת נחשים) לא נתבטל התקנה.

עי' פתחי תשובה (ס"ק א) שהביא דברי השל"ה (שער האותיות קדושה אות קמז) ששומר נפשו ירחק מהם וקדוש יאמר לו [אפילו במקום שאין נחשים מצויים].

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף יו"ד סי' טו) שירא ד' יחוש לדברי הגר"א והחזון איש.

שיעור זמן הגילוי: זמן הגילוי האוסר, הוא בשיעור מועט שיצא הנחש מתחת אוון הכלי ויחזור לחורו, והוא זמן מועט (ערוך השולחן סע' ג).

מקור סגור: יש להקל שאין בה משום גילוי אפילו לא בדקו מקודם (עי' עדות הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' שמירת הגוף והנפש).

כיסוי קל: עי' ארחות רבינו (מהדו"ח ח"ד ס"ק טו) שכדי שהמשקים לא יהיו מגולים היה מרן החזון איש מכסם אף כיסוי קל כגון נייר וכדומה [ואע"פ שבפרי חדש כתב שצריך כיסוי שנחש לא יכול להסירו כגון פקק וכיוצא ב'].

שיעור פתח הכלי: נקב כשיעור ראש אצבע קטנה של תינוק בן יומו, יש בו דין גילוי (כסף משנה תרומות).

נקב בקומקום: מים ששהו בקומקום, הדבר תלוי אם יש בו נקב בשיעור זה (ולכן המקפידים על גילוי יש לשים לב שאין נקבים ברשתות הקומקום).

יין לקידוש: אין מקדשין על יין מגולה (שו"ע סי' רעב סע' א).

חלב בפנינת קפה: יש מקום להדר בחלב של בקבוק או קרטון וכדו', שלא ישאר פתוח, ויש שסוגרים את החלב עם אטב כביסה, ומנהג העולם להקל בכל זה.

שלוש בית (מענין הפ' ו"ואני זקנתי"): הובא בשם הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל לזיהר שחומרא של 'גילוי' לא תהא בחשבון 'שלוש בית' שלא יצא שכרו בהפסדו.

<p>לתרומות הערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)</p> <p>ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com</p> <p>וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי</p>
<p>"קו בארבע אמות" 0722-549-661</p> <p>דף היומי: ענינים מעשיים - שלושה 1,2 לענין הלכה - שלושה 3</p> <p>תזכורת: שיעור יומי חדש על ה' ממס' בבא בתרא בשלושה 6,8</p>

^י ואפשר הטעם שהקיל החזון איש בכיסוי קל שזה חשש רחוק מאד שהנחש יחזיר את הכיסוי כמו שהוא.